

ترجمه انگلیسی این مقاله نیز با عنوان:
Examining the Ethical Challenges Faced by Builders in Interaction
with Key Organizations in the Construction Industry (Case Study:
Non-Governmental Public and Private Sector Organizations)
در همین شماره مجله به چاپ رسیده است.

مقاله پژوهشی

بررسی چالش‌های اخلاقی سازنده در تعامل با سازمان‌های کلیدی نقش آفرین در صنعت ساختمان

(مطالعه موردی: سازمان‌های بخش عمومی غیردولتی و خصوصی)*

محمد فرهمندآزاد^۱، محمدحسین صبحیه^{۲*}، هانی اربابی^۳، سعید نظری توکلی^۴

۱. دانشجوی دکتری، گروه مدیریت پروژه و ساخت، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس تهران، ایران.

۲. دانشیار، گروه مدیریت پروژه و ساخت، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۳. استادیار، گروه مدیریت پروژه و ساخت، دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۴. استاد، گروه فلسفه اسلامی، دانشگاه الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۰۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۳/۰۱

چکیده

بیان مسئله: مصاحبه با فعالان صنعت ساختمان نشان‌دهنده چالش‌های اخلاقی کنشگران سازنده در صنعت است. از طرفی بخش عمومی غیردولتی کنار بخش خصوصی، دو بازیگر بزرگ صنعت ساختمان در کشور هستند. چالش‌های اخلاقی در نظامی متشکل از بخش خصوصی، شهرداری‌ها، سازمان نظام‌مهندسی ساختمان کشور، سازمان ثبت املاک و اسناد کشور، سازمان امور مالیاتی کشور و نهادهای عمومی غیردولتی و محیط‌های سه‌عاملی به‌وجود می‌آیند و تصمیمات اخلاقی کنشگران را تحت تأثیر قرار می‌دهند. به‌نظر می‌رسد پژوهش‌های پیشین تابه‌حال درک کنشگران از اخلاق و پدیده، به چالش‌های اخلاقی به‌عنوان یک پدیده از منظر سازنده و به دلایل تشکیل‌دهنده و پیامدهای آن توجه نکرده است.

هدف پژوهش: در این پژوهش به توصیف درک اخلاقی کنشگران کلیدی نقش آفرین در صنعت ساختمان توجه شده است. اخلاقی سازنده در تعامل با سازمان‌های کلیدی نقش آفرین در صنعت ساختمان توجه شده است.

روش پژوهش: از آنجاکه بررسی چالش‌های اخلاقی سازنده در صنعت ساختمان یک موضوع بدیع بوده و ویژگی‌های مقولات اخلاقی به‌زمینه و کنشگران آن وابسته است؛ در این پژوهش از روش پژوهش کیفی و از روش‌شناسی نظریه پردازی زمینه‌ای استفاده شده است.

نتیجه‌گیری: براساس تحلیل یافته‌های پژوهش، درک کنشگران از اخلاق بسیار عمومی است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که راهبرداکثریت کنشگران صنعت ساختمان به اخلاق نتیجه‌گرا نزدیک است. میان چالش‌های اخلاقی سازنده در صنعت ساختمان چالش پرداخت‌های نامتعارف در شهرداری و پرداخت‌های نامتعارف در سازمان نظام‌مهندسی ساختمان به‌عنوان مهم‌ترین چالش‌ها شناسایی شده است. مهم‌ترین عوامل تشکیل‌دهنده چالش‌های اخلاقی، قوانین متناقض و تفسیرپذیر، سود سرشار کسب‌وکار ساختمان، تورم، عدم کارایی سیستم نظارتی، فساد در بدنه سازمان‌های کلیدی و عدم ردگیری پرداخت‌های نامتعارف و مهم‌ترین موانع بی‌اخلاقی، اخلاق شخصی، کارآمدی نهادهای نظارتی و همچنین اهم سازوکارهای استفاده‌شده کنشگران در راهبردهای غیراخلاقی استفاده از قوانین منتج به نتایج متفاوت و استفاده از توجیهات شرعی-اخلاقی است.

واژگان کلیدی: چالش‌های اخلاقی، التزام به اخلاق، پژوهش کیفی، صنعت ساختمان، سازنده.

مقدمه

در آخرین گزارش سنجش رقابت جهانی، کشور ایران در بخش

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری «محمدفرهمندآزاد» با عنوان «مدل نظری چالش‌های اخلاقی سازنده در تعامل با سازمان‌های کلیدی درگیر در صنعت ساختمان» است که به راهنمایی دکتر «محمدحسین صبحیه» و دکتر «هانی اربابی» و مشاوره دکتر «سعید نظری توکلی» در سال ۱۴۰۴ در دانشکده هنر دانشگاه تربیت مدرس انجام شده است.

* نویسنده مسئول: sobhiyah@modares.ac.ir، ۰۹۱۲۱۰۱۰۸۴۰

معیارهای مربوط به اخلاق حرفه‌ای که در بخش معیارهای نهادی این گزارش جای می‌گیرند، رتبه‌ای بهتر از ۱۲۰ میان ۱۴۴ کشور جهان به‌دست نیاورده است (Schwab, 2019, 287). همچنین کشور در معیارهای مدیریت تعارض منافع، شفافیت و فساد که همگی با اخلاق رابطه معنادار دارند (Ghamooshi et al., 2020, 51) رتبه‌ای بهتر از ۱۱۶ (Shabani Azadboni & Safari, 2020, 70) رتبه‌ای بهتر از ۱۱۶

پیشینه پژوهش

دانش‌هایی که انسان و رفتارهای او را در محیط‌های مختلف و با در نظر داشتن خصوصیات فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و اقلیمی بررسی می‌کند، در زمره علوم انسانی قرار گرفته و علم اخلاق نیز در این دسته جای می‌گیرد (نظری، ۱۳۹۳، ۱۷۳). بدون شناخت نظریات اخلاقی نمی‌توان دانش اخلاق را فهمید زیرا پس از عبور از مفهوم خلق و اخلاق به جایی می‌رسیم که باید معیارهای اخلاقی بودن افعال را بشناسیم و این مهم بدون شناخت نظریات اخلاقی ناممکن است. نظریات یا مکاتب اخلاقی را در یک دسته‌بندی کلان می‌توان به سه دسته غایت‌گرا، وظیفه‌گرا و فضیلت‌گرا تقسیم کرد. هرماریک (Hermarij, 2011) نیز در کتاب «بهترین تجارب مدیریت پروژه براساس استاندارد»، مبنای شایستگی فردی برای مدیریت پروژه، طرح و سبب پروژه‌ها به چهار دسته اخلاق فضیلت‌گرا، اخلاق وظیفه‌گرا، اخلاق نتیجه/ سودگرا و اخلاق مراقبت تقسیم‌بندی کرده است. در این پژوهش تلاش شده است تا چهار چوب نظری براساس اشتراک همگی تقسیم‌بندی‌ها، مبتنی بر سه دسته عمده فوق‌الذکر باشد. نظریات غایت‌گرا، مبنای اخلاقی بودن یا نبودن یک فعل را نتیجه آن قرار داده و خود به نظریات لذت‌گرا و سودگرا تقسیم می‌شود. این دسته از اندیشمندان معتقدند همواره یک بهترین وجود دارد که باید هدف زندگی اخلاقی قرار گیرد و آن چیزی جز لذت نیست. البته برخی نظریات لذت‌گرا، لذت حسی و آنی را ملاک تشخیص فعل اخلاقی قرار می‌دهند و برخی دیگر سود فرد و سود جمع را ملاک گرفته و به دنبال عملی هستند که بیشترین غلبه خیر بر شر را ایجاد کند. نظرات آخرت‌گرا نیز در همین دسته نتیجه‌گرا جای می‌گیرند. میان نظریات وظیفه‌گرا که معیار عمل اخلاقی را غلبه بیشترین خیر برای فرد یا جامعه نمی‌دانند، دو دسته عمده وجود دارد. دسته اول معروف به وظیفه‌گرای عمل‌نگر هستند؛ آن‌ها تلاش می‌کنند تا به اقتضاء مورد، عمل اخلاقی را تشخیص دهند و به دنبال قواعد کلی نیستند. دسته دوم معتقدند یک یا چند قاعده وجود دارد که از این موارد جزئی به دست نیامده و احکام فعل اخلاقی همواره براساس این قواعد کلی تعیین می‌شوند. این نظریات بر تشخیص تکلیف یا وظیفه تمرکز دارند و در موقعیت‌های متناقض سعی می‌کنند بین وظایف، موازنه انجام دهند. دسته سوم مکاتب اخلاقی، نظریات فضیلت‌گرا هستند و نظریات فضیلت‌گرا بر خلاف دو نظریه دیگر که بر فعل انسانی متمرکز هستند، بر منش‌ها و خلق و خوی‌های انسان متمرکز هستند. در این نظریات فضایل به عنوان راهنما در هر موقعیتی عملکرد انسان را تعیین کرده و به ملکه شدن فضیلت در نفس انسانی و پرورش اینکه چگونه فردی باید باشیم پاسخ می‌دهند تا اینکه چه عملی انجام دهیم (نظری، ۱۳۹۳، ۱۹۴). با توجه به سؤالات پژوهش، ناظر بر فهم کنشگران سازمان‌های کلیدی در گیر در صنعت ساختمان از اخلاق و شناسایی چالش‌های اخلاقی سازنده به بررسی پژوهش‌های انجام شده می‌پردازیم. در یک پژوهش محققان تلاش کردند تا با تفکیک جدیدی رادر اخلاق با استفاده از دیدگاه ارسطویی باز کند تا تناقض‌های ارزش‌ها و

میان کشورهای جهان به دست نیآورده است. از سوی دیگر براساس آمار به دست آمده، به‌طور میانگین ۳۰ تا ۳۵ درصد از اقتصاد ایران و سایر کشورها به صنعت ساختمان وابسته و سهم این صنعت در اشتغال‌زایی ۱۵ درصد است (پژوم، ۱۴۰۰). همچنین نقش مهم پروژه‌ها و سازمان‌های پروژه‌محور مربوط به آنان در پیشرفت هر کشوری از جمله کشور ایران غیرقابل انکار بوده و نمی‌توان از تأثیر عدم رعایت اخلاق که به‌وفور در سازمان‌ها و پروژه‌های کشور یافت می‌شود بر عملکرد سازمان‌ها و پروژه‌ها چشم‌پوشی کرد (Azizinejad, 2018, 5). از آنجاکه امروزه صنعت ساختمان در جهان یکی از فاسدترین محیط‌های کسب و کار محسوب می‌شود (Oladinrin et al., 2023) و کشور ایران نیز به استناد گزارش‌های فوق‌الذکر، شرایط مناسبی در این خصوص ندارد و به‌گواه کنشگران بسیاری که در صنعت پروژه‌محور ساختمان کشور وجود دارند، هنگامی که یک کنشگر بخواهد ارزش‌های اخلاقی را در تعاملات خود در این صنعت رعایت کند با چالش‌هایی مواجه شده و راهبردهایی را به‌منظور پاسخ به این چالش‌ها در نظر می‌گیرد (جعفری و همکاران، ۱۳۹۵). امروزه پروژه‌های کشور به‌گونه‌ای است که کمتر کنشگری را در این صنعت می‌توان یافت که با چالش‌های اخلاقی مواجه نباشد. چالش‌های اخلاقی چالش‌هایی است که یک کنشگر را در صورت التزام به قواعد اخلاقی تهدید می‌کند و به‌نظر می‌رسد شناسایی چالش‌ها و عوامل تشکیل‌دهنده آن‌ها و راهبردهای کنشگران در مواجهه با آن‌ها و پیامدهای آن برای ارتقای اخلاق در صنعت ساختمان یک امر مهم است. بنابر مطالب گفته‌شده، پژوهشگران با نگاه به صنعت ساختمان که نقش مهمی در اقتصاد کشور داشته و با چالش‌های اخلاقی دست‌وپنجه نرم می‌کند، تلاش کردند تا پدیده پیش گفته را از روش پژوهش کیفی تبیین کنند و تعامل سازنده با سازمان‌های کلیدی نقش‌آفرین در صنعت ساختمان شامل شهرداری‌ها، سازمان نظام‌مهندسی ساختمان کشور، نهادهای عمومی غیردولتی و بخش خصوصی، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، سازمان امور مالیاتی کشور و شرکت‌های مشاور در محیط‌های سه‌عاملی را بررسی کند تا به سؤالات زیر پاسخ دهند: فهم کنشگران صنعت ساختمان شامل شهرداری‌ها، سازمان نظام‌مهندسی ساختمان کشور، نهادهای عمومی غیردولتی و بخش خصوصی، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، سازمان امور مالیاتی کشور و شرکت‌های مشاور در محیط‌های سه‌عاملی از اخلاق چه بوده و نسبت آن با مکاتب عمده اخلاقی چیست؟ چالش‌های اخلاقی سازنده و راهبردهای آنان به چالش‌های اخلاقی در صنعت ساختمان کشور چه بوده و نسبت این راهبردها با مکاتب اصلی اخلاقی چیست؟ چه عواملی بر چالش‌های اخلاقی سازنده در صنعت ساختمان اثر گذارند و پیامدهای چالش‌های اخلاقی سازنده در صنعت ساختمان چیست؟

راهنمایی پروژه‌های ساختمانی در نروژ موانع اخلاق را شناسایی کرده است. والنس در پژوهش خود (Kvalnes, 2014, 13) بر تأثیر جو حاکم بر پروژه‌های ساختمانی در خنثی‌سازی اخلاقی متمرکز شده است (جعفری و همکاران، ۱۳۹۵، ۱۲۱). در پژوهشی کیفی با عنوان رهبری اخلاقی در محیط‌های پروژه‌محور با استفاده از نظریه پردازی زمینه‌ای به روش کدگذاری باز، محوری و گزینشی مستندات دفاع مقدس را تحلیل کرده و پس از شناسایی مقوله‌های مرتبط، نظریه زمینه‌ای را تدوین کرده است و الگوی اخلاقی دفاع مقدس را به محیط‌های پروژه‌محور تعمیم داده است. بررسی ادبیات نشان می‌دهد میان مطالعات انجام‌شده، پژوهش‌های اندکی به فهم اخلاق به روش نظریه پردازی زمینه‌ای و مکتب اخلاقی کنشگران صنعت ساختمان از منظر سازنده و در تعامل با سازمان‌های کلیدی پرداخته‌اند. میان پژوهش‌های انجام‌شده در کشور نیز پژوهشی که به‌طور متمرکز از منظر سازنده به نهادهایی چون بخش خصوصی و نهاد عمومی غیردولتی در تعامل با نهادهایی چون شهرداری و سازمان نظام‌مهندسی ساختمان که بخش مهم و تأثیرگذاری در صنعت را تشکیل می‌دهند پرداخته باشد، یافت نشد. درخصوص چالش‌ها نیز پژوهش‌هایی که به‌صورت کیفی و معطوف به‌بستر به بررسی پرداخته و علل و ریشه‌ها را کنار پیامدهای چالش ارائه نمایند، یافت نمی‌شود.

روش پژوهش

از نیمه دوم سده بیستم میلادی مواجهه نه‌چندان موفق پارادایم‌های کمی با برخی مسائل و همچنین ظرفیت مسئله‌سازی پارادایم‌ها در دانش، منجر به چرخش پارادایمی در دهه ۸۰ شده است و مطالعات کیفی، مقبولیت و مطلوبیت یافته و به‌تدریج پارادایم‌هایی چون ساخت‌گرایی اجتماعی و روش‌هایی چون نظریه بر پایه به وجود آمد (Farastkhah, 2016, 28). در پارادایم مذکور بیش از اینکه کار با یک نظریه شروع شود پرسش‌ها تولید می‌شوند و تلاش می‌شود تا یک نظریه استنتاجی یا الگویی از مفاهیم نضج گیرد. مفاهیم اجتماعی به‌حکم معطوف بودنشان به آگاهی، اختیار و اعتبارات نیازمند روش‌های پژوهشی متمرکز بر دلایل در کنار علل و بستر پدیده هستند (نظری، ۱۳۹۳، ۱۵۴). در نظریه پردازی زمینه‌ای، امر اجتماعی از تعریف ما، زبان ما و از نظام معانی ما شکل می‌گیرد. به همین منظور در این روش محقق می‌کوشد در بیان مشارکت‌کنندگان در پژوهش تأمل کند و ببیند که آن‌ها با خود چه معانی و مضامینی در بر داشته و یک نظریه کلی و انتزاعی را از یک فرایند، کنش یا کنش متقابل مبتنی بر دیدگاه‌های کنشگران استخراج می‌کند. و این فرایند مستلزم استفاده از چندین مرحله گردآوری اطلاعات، پالایش و بررسی روابط میان مقوله‌های اطلاعاتی است (Farastkhah, 2016, 85). مقایسه مداوم داده‌ها همراه با مقولات منبعث از داده‌ها و نمونه‌گیری نظری گروه‌های مختلف به‌منظور به حد اکثر رساندن شباهت‌ها و تفاوت‌های میان اطلاعات به‌دست آمده، دو خصیصه کلیدی این نظریه است. از آنجاکه حوزه چالش‌های التزام به اخلاق، به مقوله فرهنگ بستگی

کدها بر مبنای مکاتب نتیجه‌گرا و وظیفه‌گرا را در استانداردهای فعلی حل کند (Bredillet, 2014, 560). لو (Loo, 2002, 493) سه عدد موقعیت در سه فاز برنامه‌ریزی، اجرا و خاتمه پروژه شرح کرده سپس با ۳۰ معیار برخاسته از مکاتب اصلی اخلاقی از پرسش‌شوندگان خواسته که درستی یا نادرستی این موقعیت‌ها را بررسی نمایند و (Ljungblom & Lennerfors, 2018, 10) سه عدد موقعیت را تشریح کرده است و از پرسش‌شوندگان خواسته است به دو سؤال «به نظر شما مدیر پروژه کار درستی انجام داد یا خیر؟» و «اگر شما جای مدیر پروژه بودید چه می‌کردید؟» پاسخ داده و سپس پاسخ‌ها را تحلیل محتوا کرده و اثربخشی اخلاق فضیلت را سنجیده است. در مطالعات پیش گفته، تلاشی درخصوص شناسایی ادراک کنشگران از اخلاق با توجه به گفته‌ها و عملکرد آنان و نسبت آن با یکی از سه مکتب اصلی اخلاقی نشده است. همچنین در رابطه با شناسایی چالش‌های اخلاقی در نظام فنی و اجرایی کشور (Radaiee et al., 2020, 46) با رویکرد نهاد گرایانه تلاش داشته است دلایل و تأثیرات مفاهیم برخاسته از مصاحبه‌ها را بر عملکرد اخلاقی حکمرانی سازمان‌های نظام فنی و اجرایی کشور بیابد. همچنین در مطالعات مربوط به مصادیق بی‌اخلاقی (Rahman et al., 2020, 1192; Sandu & Caras, 2014, 853; Suen et al., 2007, 264; کاظمی و همکاران، ۱۳۹۳، ۵۱) به مشکلات اخلاقی، اصول، سیاست‌ها و راهکارهای بهبود آن‌ها به‌طور عمومی در سازمان‌ها پرداخته‌اند (Ranahansala & Kathirachchi, 2017, 1). درجه فعلی استاندارد اخلاق حرفه‌ای در صنعت ساختمان و چگونگی تأثیر اخلاق بر کیفیت بخش ساختمان را تبیین کرده و راهکارهای ارتقای اخلاق ارائه کرده است. من فونگ هو (Man-Fong Ho, 2011, 533) در مرور انتقادی ادبیات اخلاقی صنعت ساختمان، سه محور تحقیقاتی مربوط به صنعت ساختمان در تصمیم‌گیری اخلاقی را شناسایی و پیشنهاد کرده است. پژوهش‌های دیگر (Tow & Loosemore, 2009, 125; Zulu & Muleya, 2019, 11; Liu et al., 2017, 1; Oladinrin & Man-Fong Ho, 2016; Man-Fong Ho & Oladinrin, 2019, 13; Iumba & Mwakali, 2007, 6; Ameh & Odusami, 2010, 10; Sands & Pearce, 2014, 382; جودکی و اجل‌لوئیان، ۱۳۹۵، ۳۶) به شناسایی پیشران‌ها و موانع اخلاق فردی در صنعت ساختمان پرداخته‌اند. الوینگا و هو (Oladinrin & Man-Fong Ho, 2016, 19) با مطالعه اسناد در پنج حوزه کلیدی EFQM شامل رهبری، سیاست‌ها، کارکنان، توانمندسازها و مشارکت منابع و فرایندها و توانمندسازهای اخلاق در سازمان‌های ساختمانی پیشنهادهایی به‌منظور بهبود کدهای اخلاقی در این صنعت ارائه و رایج‌ترین مشکلات اخلاقی در صنعت ساخت‌وساز و راهکارهای بهبود آن‌ها را ارائه کرده‌اند. مطالعات دیگر (Kang et al., 2004, 1373) به ایجاد یک سیستم مدیریت اخلاق در پروژه‌های ساخت‌وساز با نگاه ویژه به چرخه حیات پروژه پرداخته و (Sami & Rahim, 2015, 10) معضلات اخلاقی در فازهای پنج‌گانه پروژه‌های ساختمانی را شناسایی کرده است. لوهنه و همکاران (Lohne et al., 2015, 260) با نگاه به فاز

تحلیل داده‌ها

• بررسی فهم اخلاقی و مکتب‌ضمنی کنشگران کلیدی

تحلیل داده‌ها گویای این واقعیت است که درک کنشگران صنعت ساختمان از اخلاق، درکی غیر تخصصی و عمومی است و آن‌ها با معماها و موقعیت‌های غامض اخلاقی و مدل‌های تصمیمی‌گیری اخلاقی ناآشنا بوده و از مهم‌ترین مصادیق اخلاق در نظر آنان می‌توان به تعهد، صداقت، عدم عافیت طلبی و دلالی، عدم خودمحوری و تلقی دانای کل داشتن از خود، عدم رشوه‌دادن و رشوه‌گرفتن و عدم دخالت منافع شخصی در انجام کارهای ملی اشاره کرد. مصاحبه‌ها همچنین نشان می‌دهند که آرا و عملکرد سازندگان صنعت ساختمان را می‌توان به مکاتب مختلف اصلی متعلق دانست. هر چند میزان بلوغ اخلاق در صنعت ساختمان به‌عنوان یک دانش پایین است، این کنشگران بعضاً در داخل محیط سازمان خود و خارج از آن عملکردهای متفاوت یا متناقضی نشان می‌دهند. جمع قابل توجهی از مصاحبه‌شوندگان در داخل سازمان خود تلاش می‌کنند وظیفه‌گرا رفتار کنند لیکن در محیط تعاملی خارجی سازمان در موقعیت‌هایی که میان اهداف سازمان و اخلاق وظیفه‌گرا تناقض یا تداخل ایجاد می‌شود، نتیجه‌گرا رفتار کرده و تلقی ایشان از این رفتار، غیر اخلاقی نبوده و عواملی چون بقای سازمان، ضرورت من باب اکل میته و ... را دلیل این امر بیان می‌دارند. داده‌ها همچنین حاکی از این است که گروه دیگری از کنشگران مطابق مکتب سودگرا (منظور سودگرایی که ایجاد سود حداکثر را مدنظر قرار می‌دهد نیست بلکه سود شخصی و آنی را مدنظر دارند) عمل می‌کنند و تنها منفعت شخصی و آنی را می‌بینند. ایشان به کارآمدی اخلاق شخصی اعتقادی نداشته و تنها بازدارنده‌های بیرون از انسان مانند قوانین را نتیجه‌بخش می‌دانند. لازم‌به‌ذکر است کنشگرانی که فقط به مکتب وظیفه‌گرا یا نتیجه‌گرای آخرت‌گرا اعتقاد داشته باشند و بر مبنای آن عمل کنند یافت می‌شود. لیکن به‌نظر می‌رسد برخی از این کنشگران با چالش‌های از دست‌دادن سود، از دست‌دادن جایگاه شغلی و موارد مشابه مواجه می‌شوند. بنابر گفته‌های فوق به‌نظر می‌رسد مکتب ذهنی و عملی کنشگران را نمی‌توان به یک مکتب اصلی اخلاقی متعلق دانست لیکن می‌توان این نتیجه را قلمداد کرد که افراد در بستری که مکتب اخلاقی خودش را اقتضا می‌کند عموماً ناچار به تغییر مکتب اخلاقی شده و اقتضائی عمل می‌کنند. همچنین به‌نظر می‌رسد کنشگران تا حد قابل قبولی با وظایف خود آشنا بوده و عدم عمل به وظیفه ناشی از جهل به وظایف نیست لیکن افراد بر اساس آستانه ریسک‌پذیری و تحملشان بر اساس مکتب وظیفه‌گرا رفتار کرده و سپس نتیجه‌گرا عمل می‌کنند. در ادامه به چند نمونه کوتاه از متن مصاحبه‌های انجام‌شده که گواه این مطلب است اشاره می‌شود. «ممکن است شما بگویید من از این حرف‌ها زیاد زدم، یک سال نه، دو سال چی میشود مگر! ولی مجموعه‌ای که دارید کار اقتصادی می‌کنید این اجازه را به شما نمیدهد و آن قدر فشار می‌آورند که باید این کار را انجام بدهید که شما ناچار می‌شوید این مشکل را حل کنید. چگونه حل کنید؟ گرفتن کارگزار، گرفتن شریکی که این کاره هست، گرفتن

داشته (Baghi Nasrabadi & Soleimani, 2013, 99) و ارتباط زیادی با تفسیر افراد بر اساس حقایق تاریخی و اجتماعی و درک آن‌ها از مسئله دارد، در این پژوهش تلاش شده است تا فهم اخلاقی کنشگران و مسئله چالش‌های اخلاقی سازنده در صنعت ساختمان در حوزه تعامل بخش خصوصی و بخش عمومی غیردولتی با سازمان‌های درگیر در کف میدان صنعت، بررسی و فهم گشته و نسبت آن با مکاتب اصلی اخلاقی مطرح در ادبیات، مشخص و همچنین علل و ریشه‌های تشکیل‌دهنده چالش‌های اخلاقی و همچنین پیامدهای آن استقراء گردد. پژوهشگران به‌منظور انجام این مهم، از ابزار مصاحبه نیمه ساختار یافته با سؤال‌های باز، مطالعه مدارک، مشاهده رفتارها، ثبت داده‌های میدانی، همزیستی با کنشگران، شناخت بسترها و روش‌های استقرایی و استنتاجی و روایی سنجی در تعامل با کنشگران و مصاحبه‌شوندگان استفاده کردند و از روش گلوله‌برفی به‌منظور شناخت مصاحبه‌شوندگان بهره برده و با ۲۷ نفر شامل چهار مدیر ارشد نهادهای عمومی غیردولتی، یک نفر معاون وزیر مسکن، سه نفر مدیرعامل بخش خصوصی فعال در پروژه‌های بزرگ و متوسط، سه نفر مدیران میانی و ۱۰ نفر کارشناسان سازمان‌های کنشگر در صنعت ساختمان، یک نفر مدیرعامل مشاور، یک نفر مدیر پروژه پیمانکار، دو نفر از مدیران و دو نفر از نظار سازمان نظام‌مهندسی ساختمان و یک نفر بهره‌بردار مصاحبه انجام شده است. مصاحبه‌ها به‌صورت باز و نیمه ساختار یافته بوده و راهبری مصاحبه‌هایی که پژوهشگران انجام دادند با توجه به نهاد مورد نظر انجام شده است. تحلیل داده‌ها با استفاده از کدگذاری باز و دسته‌بندی مقوله‌های نزدیک به هم و تبدیل آن‌ها با توجه به دسته‌های عمده‌تر انجام شده است. برای تحلیل داده‌ها از روش گلیسر استفاده شده است. در این روش محقق با استفاده از حساسیت نظری و ذهن سرشار از اشراف نظری، باید به سراغ زمینه‌ای خاص از داده‌ها برود تا از تماس خلاق وی با داده‌ها نظریه‌ای برای اینجا و اکنون پدیدار گردد. دلیل پژوهشگران در خصوص استفاده از روش گلیسر بکرتربودن این روش و اجتناب از هرگونه پیش‌درونی نسبت به پدیده است. جدول ۱ به تبیین روش گلیسر پرداخته است. آن‌ها در طول این پژوهش با دلایل و راهبردهای متنوع و عمیق وابسته به فرهنگ مواجه شدند که ساختار دادن به پژوهش را کمی سخت می‌کرد بنابراین به این نتیجه رسیدند که ساختار مدل با کمترین سوگیری میان‌انبوهی از داده‌های درهم پیچیده پدیدار گردد. ضمن اینکه پژوهشگران تلاش کردند داده‌ها به‌طور مداوم گردآوری شود و روابط بین آن‌ها را درک کنند. به‌منظور اعتبار علمی نظریه نیز از چهار اصل برازش، کارایی، ارتباط و تعدیل‌پذیری استفاده شده است. برازش به معنی جور بودن نظریه با داده‌هاست. کارایی به معنای کارآمدی نظریه در توضیح و تبیین پدیده است. ارتباط به معنای این است که نظریه به یک موقعیت واقعی متصل است و تعدیل‌پذیری به معنای قابلیت انعطاف نظریه نسبت به شواهد دیگر است (Farastkhah, 2016, 93). ضمناً یافته‌های پژوهش در معرض ارزیابی تنی چند از خبرگان صنعت قرار گرفته است.

جدول ۱. مقایسه رویکرد استراوسی و گلیسری. مأخذ: Farasatkah, 2016, 102.

ردیف	رویکرد اشتراوسی جی تی ام سیستماتیک	رویکرد گلیسری جی تی ام کلاسیک
۱	مقوله‌بندی فنی و سیستماتیک	مفهوم‌سازی انتزاعی
۲	یک الگوی پارادیمی برای قابل مقایسه‌بودن انواع توضیح جهان اجتماعی	تنوع الگوهای توضیحی برای انعطاف‌پذیری
۳	توصیف کامل	توصیف غنی
۴	اهمیت تکنیک در پژوهش	مرکزیت تفهم در پژوهش
۵	به آن‌ها گوش بده و ثبت کن و مقوله بساز.	وارد دنیای آن‌ها شو و بشنو و تفسیر کن.
۶	بکوش تا نظریه در چهارچوب الگوی پارادیمی فراهم شود.	بگذار نظریه خود از تفسیر معانی و داده‌ها و شواهد برآید.
۷	معروض‌های غلبه مقوله‌های پیش‌ساخته بر خود جهان اجتماعی	معروض‌های شفاف‌نبودن فرایند برخاستن نظریه از خود داده‌ها
۸	چهارچوب راهنمای کدگذاری برای شکل‌گیری نظریه	موکول شدن نظریه به بافت پژوهش و خلاقیت محقق
۹	اهمیت بیشتر روش	اهمیت بیشتر آفرینش
۱۰	توجه محسوس به مهارت	تأکید بیشتر بر تعامل
۱۱	دغدغه دقت	دغدغه عمق
۱۲	احتمال تکلف	احتمال ابهام
۱۳	نیاز بیشتر به تشریح فرایند شکل‌گیری مقولات و تقلیل و یکپارچه‌سازی آن‌ها	نیاز بیشتر به نقل‌قول‌های مستقیم از مشارکت‌کنندگان و تفسیر آن‌ها و معنابخشی به آن‌ها
۱۴	خصایص مقوله‌ای و تجزیه تحلیلی در گزارش پژوهش	خصایص کلامی و بیانی و تفسیری در گزارش پژوهش

مشاور». در قسمتی دیگر از مصاحبه‌ها آمده است «گفتیم برای اینکه این مشکل را حل کنیم، مثلاً بالای ۳۰۰۰ متر زیربنا را گفتیم شریک برود پروانه بگیرد، یک عدد هم برآورد می‌کنیم و می‌گذاریم در سهم شریک، حالا شریک می‌خواهد هر چقدر به شهرداری بدهد به ما برپای ندارد. ما اندازه آریال برایش سهم دیدیم. او می‌رود خرج می‌کند چه بسا تجربه نشان داده که خیلی بهتر از ما می‌تواند پروانه بگیرد و دستش بازتر است. مثلاً شرکا بودند که پنج طبقه را کردند هشت طبقه و باعث شده که منافع به نهاد عمومی یا به شرکت ما منتقل شود» و یادریک مصاحبه‌دیگر در خصوص اداره‌داری، سازنده بیان داشته است که: «بله، همین بحث مالیاتی که گفتیم نمونه‌اش برای ما پیش آمده است. ما می‌توانستیم بایک عدد خیلی کوچک بحث را حل کنیم ولی گفتیم نه ما نمی‌دهیم و باید روال قانونی طی شود. منجر به این شد که فرایند کار خیلی طولانی شد و مجبور شدیم به دلیل فساد که در سیستم داری هست آن پول را بدهیم و بیشتر هم بدهیم». در جای دیگر مدیر ارشد یک بنگاه اظهار داشت «خب یک فتوایی هست که می‌گوید اگر شما ضرر می‌کنی و بدون رشوه حل نمی‌شود برای رشوه‌دهنده ایرادی ندارد ولی برای رشوه‌گیرنده حرام است» در جای دیگر در متن مصاحبه‌ها آمده است: «می‌خواهم بگویم که یک جاهایی می‌شود از زیر این چالش در رفت؟ گفتیم مالیات این چقدر می‌شود گفت مثلاً مالیاتش ۱۰ میلیون. گفتیم خب آن را می‌دهم به اداره داری و پول جیب بیت‌المال می‌رود و به شما نمی‌دهیم. پرداخت شد و فیش را دادیم و رفت و انجام شد. گاهی به این صورت می‌شود ولی گاهی نمی‌شود و ارزش پروژه، میلیاردها تومان هست و طرف یک عدد کمی می‌خواهد». نمونه‌های

فوق حاکی از این است که کنشگران کلیدی صنعت را نمی‌توان به یک مکتب متعلق دانست امامی توان تغییرات تصمیمات اخلاقی آنان را براساس مقتضای پیش آمده مشاهده کرد. همچنین می‌توان غلبه قضاوت‌های شخصی و ویژگی‌های شخصیتی تصمیم‌گیران، فقدان استانداردهای اخلاقی، کدها و وحدت رویه، محدودیت‌های محیطی و ویژگی‌های بنگاه در مورد بخش خصوصی یا عمومی غیردولتی بودن و نگاه عملگرایانه به اخلاق را از مؤلفه‌های برداشت کنشگران از اخلاق و زمینه‌های بی‌اخلاقی پرشمرد.

• شناسایی چالش‌های اخلاقی سازنده در تعامل با سازمان‌های کلیدی صنعت ساختمان

براساس تحلیل داده‌ها، پژوهشگران در طول پژوهش نسبت به شناسایی چالش‌های سازنده در صنعت و مفاهیم مرتبط با آن‌ها اقدام کرده‌اند و براساس داده‌های نو، فهرست چالش‌ها دچار تغییراتی شده و با فهم پژوهشگران از چالش تغییر می‌یافت تا در نهایت مؤثرترین چالش‌های اخلاقی سازنده در صنعت ساختمان کشور به شرح ذیل شناسایی شدند.

براساس داده‌های پژوهش و با توجه به اصل پارتو و همچنین تحلیل مصاحبه‌های صورت گرفته به صورت کدگذاری روی چالش‌های عنوان شده توسط مصاحبه‌شوندگان و اولویت‌بندی آن‌ها و جمع‌بندی پژوهشگران روی فرایند کلی ساخت و ساز از منظر سازنده در خصوص تکرارپذیرترین و مؤثرترین چالش‌های اخلاقی میان چالش‌های سازنده در **جدول ۲** می‌توان به پنج چالش اصلی اشاره کرد که در نهایت از تحلیل این چالش‌ها مدل اصلی استخراج شده است.

جدول ۲. چالش‌های اخلاقی شناسایی شده به تفکیک نهادهای درگیر. مأخذ: نگارندگان.

سازمان مواجه با چالش	نهاد عمومی	اهم چالش‌های شناسایی شده
سازنده بخش خصوصی	غیردولتی	
✓	✓	محروریت از اخذ حداکثر حقوق مکاتبه
✓	✓	توقف کار به دست ناظر، مجری یا مهندس سازمان نظام مهندسی ساختمان
✓	✓	توقف کار اصلاح سند و صدور سند
✓	✓	تحلیل هزینه‌های مالیاتی مضاعف
✓	✓	اخلال و تأخیر در تکمیل پروژه‌ها و ضرر پیمانکاران در محیط‌های سه‌عاملی
✓	✓	کاهش سود سازمان‌ها
✓	✓	افت برند
×	✓	فشار سیاسی مدیران مافوق
✓	✓	کاهش سود پروژه‌ها
✓	✓	متهم شدن شرکت‌ها و افراد به دلیل سختی اثبات مستندات غیراخلاقی
✓	✓	عدم اصلاح سند
✓	✓	شکست در دعاوی حقوقی
✓	✓	تأخیر در اخذ صورت‌مجلس تفکیکی و سند
✓	✓	تحلیل هزینه‌های برون‌سپاری و کارگزاری
✓	✓	عدم تأیید یا تأخیر در پرداخت صورت‌وضعیت‌های پیمانکاران
×	✓	خام فروشی نهادهای عمومی غیردولتی
×	✓	متهم شدن به بی‌عرضه بودن مدیران در نهادهای عمومی غیردولتی

• تحلیل چالش اول: محرومیت از اخذ حداکثر حقوق مکاتبه پروژه

لازم به توضیح است پژوهش‌های کیفی در روش نظریه پردازی زمینه‌ای یک خط داستانی یا داستان نویسی دارند که از فرایند تحلیل مصاحبه‌ها، مشاهدات و ... پژوهشگر ایجاد می‌شود و نقش بسزایی در ارائه نتایج پژوهش‌های کیفی دارد. بنابراین در بخش تحلیل چالش‌ها بدو خط داستانی چالش‌ها بیان شده است.

- خط داستانی

طبق مصاحبه‌های انجام شده، راهبرد پرداخت‌های نامتعارف به برخی کارکنان شهرداری، بخش بزرگی از چالش‌های کنشگر اخلاقی در صنعت ساختمان، در تعامل بخش عمومی غیردولتی و بخش خصوصی هستند. در پدیده پرداخت‌های نامتعارف در شهرداری می‌توان بیان داشت که عموماً دو سناریو برای متقاضیان پروانه تخریب و نوسازی در شهرداری که می‌توانند مالک یا نماینده وی و یا شریک مالک به عنوان مشارکت کننده و یا پیمانکار در قالب فرد یا سازمان باشند، هنگام شروع فرایند اخذ پروانه تخریب و نوسازی وجود دارد که یا نهادهای پیشگفته متصدی انجام کار شده و یا به دلیل پیچیده بودن و طاقت فرس بودن فرایند اخذ پروانه و یا ریسک پذیری پایین، یک عامل / کارگزار را به منظور تأمین این خدمت می‌گمارند. عوامل پیش گفته که از بدنه قبلی شهرداری بوده و یا با آن مرتبط هستند با آگاهی از ظرفیت‌های قانونی موجود در خصوص امکان افزایش حقوق مکاتبه در قالب پروانه تخریب و نوسازی نسبت به ارائه پیشنهادهایی به متقاضی پروانه اقدام

می‌نمایند. این ظرفیت‌ها معمولاً شامل افزایش تراکم، افزایش سطح اشغال، استفاده از قوانین متناقض و ... بوده و براساس اطلاعات عوامل کارگزار در خصوص نیاز مالی مبرم شهرداری‌ها خصوصاً در ماه‌های پایانی سال، قوانینی که قرار است در آینده نزدیک دچار تغییر شده و ملاک کار قرار گیرند، انتصابات مدیرانی که در آینده نزدیک در مراکز تصمیم‌گیری قرار می‌گیرند، رانت‌های اطلاعاتی و انواع روش‌های محاسبه فیش عوارض تخریب و نوسازی و ... هستند. نهاد کارگزار معمولاً در ازای ارائه خدمات، مبلغی دریافت می‌کند که قسمتی از این مبلغ شامل حق الزحمه نهاد کارگزار و قسمت دیگر صرف پرداخت‌های نامتعارف در شهرداری است. نکته قابل توجه این است که هزینه‌های صدرالاشاره ارتباط و اشتراکی با هزینه‌های قانونی که متقاضی حقوق مکاتبه باید به عنوان هزینه‌های عوارض، بیمه، آموزش و پرورش، سازمان نظام مهندسی ساختمان و ... پردازد، ندارد. بنابراین متقاضی پس از اخذ قرارداد با نهاد کارگزار و با انگیزه اخذ حقوق مکاتبه بیشتر با توجه به سود سرشار صنعت مسکن در کشور و عدم تعیین کننده بودن ارزش زمانی پول در کشور به علت عواملی همچون تورم در انتظار اخذ پروانه‌ای با تراکم و سطح اشغال بیشتر بوده و کارگزار با استفاده از روابط، پرداخت‌های نامتعارف، بدهی‌های غیرمالی با تمسک به نفوذ کارگزار در نهادهایی غیر از شهرداری و بهره‌برداری از این نفوذ به نفع برخی عوامل شهرداری، به پیگیری و پیشبرد امر اخذ حداکثر حقوق مکاتبه پرداخته و متقاضی تا حد زیادی طولانی بودن زمان به وجود آمده را برمی‌تابد. طبیعی است که در این میان برخی کنشگران

در مقابل چشم‌پوشی از اخذ حداکثر حقوق مکتسبه و سود بیشتر است.

• تحلیل چالش دوم: پرداخت‌های غیرمتداول به ناظرهای سازمان نظام‌مهندسی ساختمان، عدم ارجاع عادلانه کار به ناظرین سازمان نظام‌مهندسی ساختمان

در مصاحبه‌های انجام‌شده یکی از پرتکرارترین راهبردهایی که منجر به مسئله اخلاقی متوقف‌شدن کار ساخت‌وساز کنشگران صنعت است، راهبرد پرداخت‌های غیرمتداول به ناظران سازمان نظام‌مهندسی ساختمان است.

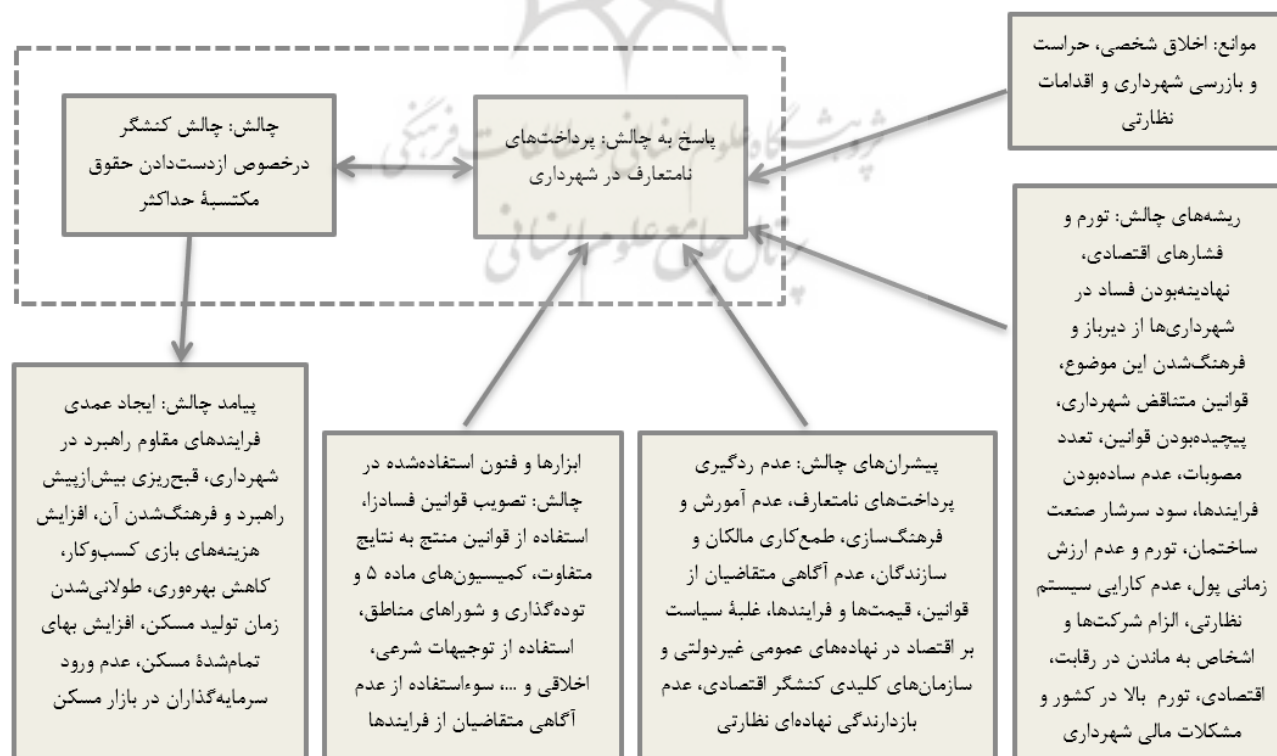
- خط‌داستانی

کنشگران صنعت ساختمان که در حال ساخت پروژه ساختمانی هستند طبق مصاحبه‌های انجام‌شده پرداخت غیرمتداول به ناظران سازمان نظام‌مهندسی ساختمان را تعیین‌کننده دانسته‌اند. در این میان اکثر کنشگرانی که با این چالش رویارویی داشته‌اند، پاسخ تسلیم اخلاقی را برمی‌گزینند و این تسلیم اخلاقی شامل افراد و شرکت‌ها چه در بخش خصوصی و چه در بخش عمومی می‌شود. ناظران و شاغلین در دفتر سازمان نظام‌مهندسی ساختمان با توجه به شرایط اقتصادی کشور، حق الزحمه کم، تورم بالا، عدم ارجاع عادلانه کار به ناظرین و ... خود را در خصوص پرداخت‌های خارج از قاعده محق و در سود سرشار مالک یا سازنده شریک دانسته و به‌نظر می‌رسد این موضوع در بعضی ناظران به‌نوعی هنجار تبدیل شده است. البته بعضی ناظران نیز انتظارات کمتری داشته و هزینه درخواستی را هزینه قبول مسئولیت‌های این تخلف اعلام می‌کنند و سازندگان نیز بعضاً این موضوع را منصفانه

متعلق به نهادهای تصمیم‌گیر در این زمینه می‌توانند متقاضی را به منظور اخاذی، تحت فشار قرار دهند. لازم به ذکر است این افراد بعضاً از روش‌های پیشگیری از ثبت جرم خود به‌خوبی آگاه بوده و با مواردی چون اخذ سکه، ارز، ملک، معرفی حساب‌های غیر، خرید یک کالا به‌دست متقاضی و ... خود را در حاشیه اطمینان از لحاظ پیگرد قانونی قرار می‌دهند. لازم به توضیح است برخی نهادهای عمومی غیردولتی که فعالیت اقتصادی می‌کنند با توسل به قرارداد با کارگزار و معمولاً به دلیل نیاز به کسب سود و رقابت با شرکت‌های هم‌خانواده وارد این بازی شده هر چند به دلیل نفوذ و قدرتی که در ساختار سیاسی دارند تا حدی پرداخت‌های غیرمتداول را محدود می‌کنند. **تصویر ۱** تلاش دارد تا مدل نظری چالش اول را به نمایش بگذارد.

- تحلیل اخلاقی چالش اول

به‌نظر می‌رسد چالش پرداخت غیرمتعارف در شهرداری از منظر کلیه کنشگران غیراخلاقی است زیرا سازمان شهرداری معمولاً در ازای کلیه خدمات خود فیش نقدی جهت پرداخت صادر کرده و هزینه‌های اضافه از نظر کنشگران معنایی ندارد. پس به‌نظر می‌رسد کلیه سازندگانی که زیر بار هزینه‌های نامتعارف در شهرداری می‌روند نتیجه‌گرا بوده و بخش خصوصی به سود آنی و بخش عمومی به سود حداکثر می‌اندیشد. همچنین به اعتراف برخی کنشگران، رابطه سالاری، مهم‌ترین ویژگی فرایند اخذ تراکم بیشتر است. نگرانی‌های اخلاقی در این خصوص وقوع رشوه با شیب فزاینده است که فراگیری آن پیامدهای بزرگی برای اقتصاد و توسعه پایدار کشور دارد. ارزش‌های رقیب از نگاه سازنده در این جا عدم آلوده‌شدن به رشوه و

تصویر ۱. مدل نظری چالش محرومیت از اخذ حداکثر حقوق مکتسبه پروژه منتج از داده‌های پژوهش براساس مدل گلیسری. مأخذ: نگارندگان.

روی سازنده وارد کند و شهرداری را از طریق سامانه وارد مدار کرده تا پروژه را متوقف کند. برخی مأمورین شهرداری نیز در اینجا امکان اخذ مبالغ غیرمتعارف را برای خود مساعد دیده و سازنده در برخی موارد، پرداخت غیرمتعارف به شهرداری را معمولاً در سطح شهرداری ناحیه انجام می‌دهد و مدتی پس از گزارش خلاف ناظر ساخت و ساز را ادامه می‌دهد. این موضوع می‌تواند به این دلیل باشد که سازنده، در صورتی که ناظر مبلغی فراتر از مبالغ معمول درخواست کرده باشد قصد دارد به‌طور غیرمستقیم به ناظر اعلام کند با تمسک به روابطی که در شهرداری دارد کار ساخت و ساز را پیش می‌برد و برای خود در مذاکره دست برتر ایجاد کند. از طرف دیگر ناظر به دلیل اطلاع از قدرت قانونی خود و نیاز سازنده با تأییدات قانونی وی و نهایتاً گواهی پایان کار، صورت مجلس تفکیکی و سند، با سازنده چانه‌زنی می‌کند. البته در چنین مواردی تعارض بین ناظر و سازنده شدت می‌گیرد و ناظر در مراحل بعدی شدت عمل بیشتری به خرج می‌دهد. در هر صورت ناظر در آخرین گلوگاه فرایند با عدم صدور برگ سبز و به تبع آن منقضی شدن تأییدیه‌های آتش‌نشانی، استاندارد آسانسور و ... و در نهایت عدم صدور پایان کار و سند بنای ساخته شده می‌تواند سازنده را بین شکایت از ناظر و قبول ریسک تطویل زمان پروژه و هزینه‌های آن و تخصیص ناظر جدید به پروژه و دچار تورم هزینه ساخت و یا پرداخت غیرمتعارف به ناظر مخیر کند. **تصویر ۲** مضامین اصلی مرتبط با این چالش را نشان می‌دهد.

- تحلیل اخلاقی چالش دوم

به نظر می‌رسد تا زمانی که پرداخت‌های مطالبه‌شده ناظران مبالغ قابل توجهی نیستند و در مقابل برخی سازندگان ضررهای ناشی از توقف کار

دانسته و اظهار می‌دارند که قلباً به این پرداخت راضی هستند. لازم به ذکر است ناظران مقصود خود را از محمل ظرفیت‌های قانونی پیش می‌برند. این موضوع خصوصاً زمانی جدی‌تر می‌شود که سازنده قصد افزایش زیربنای واحدهای در حال ساخت را نسبت به نقشه‌های منضم به پروانه داشته باشد. یکی از رایج‌ترین نوع این افزایش‌های غیرقانونی پوشاندن بخشی از نورگیرها در واحدهای مسکونی است. به صورتی که سازنده در فرایند ساخت نسبت به الحاق بخشی از نورگیرها به واحد در حال ساخت اقدام می‌کند و ناظر به دلیل حضور بازرسان سازمان نظام‌مهندسی ساختمان به صورت دوره‌ای در پروژه‌ها به دلیل احساس مسئولیت و یا به دلیل اخذی از سازنده، نسبت به اعلام گزارش تخلف در سامانه‌ای که سازمان نظام‌مهندسی ساختمان و نهاد شهرداری به آن دسترسی دارند اقدام و نهاد شهرداری نسبت به توقف عملیات ساختمانی اقدام می‌کند. سپس سازنده باید نظر ناظر را در خصوص تأیید سازه ساختمان با شرایط جدید اخذ نماید که ناظر می‌تواند در اینجا اقدام به درخواست پرداخت غیرمتعارف نماید. از طرفی مصاحبه‌ها حاکی از این است که خود نهاد شهرداری نیز به این تخلفات به چشم یک منبع درآمد نگاه می‌کند و تلاشی در خصوص حذف این فرایند نمی‌کند چرا که سازنده به منظور اخذ گواهی عدم خلاف هم ملزم به تأیید ناظر بوده و هم ملزم به پرداخت جریمه به نهاد شهرداری است. به هر تقدیر در اینجا ناظر شرایط را بسیار مساعد دیده و سازنده را بر سر دوراهی روند زمانبر سنگ‌اندازی‌های قانونی ناظر و پرداخت غیرمتعارف گرفتار می‌کند. به‌طور کلی قدرت نهاد ناظر معمولاً در تأیید گزارش‌های عدم خلاف در فازهای گودبرداری، اسکلت و صدور برگ سبز در پایان عملیات ساختمانی است که می‌تواند بیشترین فشار را

تصویر ۲. مدل نظری پرداخت‌های غیرمتداول به ناظرهای سازمان نظام‌مهندسی ساختمان، عدم ارجاع عادلانه کار به ناظرین سازمان نظام‌مهندسی ساختمان منتج از داده‌های پژوهش براساس مدل گلیسری. مأخذ: نگارندگان.

- تحلیل اخلاقی چالش سوم

نگرانی‌های اخلاقی که در چالش سوم وجود دارد پرداخت رشوه و موارد مشابه به رشوه و نهادینه شدن فساد در سازمان ثبت اسناد و املاک کشور است. ارزش‌های رقیب در این چالش، عدم پرداخت هزینه بیشتر، عدم آلوده شدن به رشوه و در مقابل تطویل زمان اخذ پروانه و دیرتر محقق شدن سود پروژه است. سازندگان وظیفه‌گرا در این چالش تن به برخی اخلاقیات عمده احتمالی در فرایند داده و کنشگر نتیجه‌گرا ممکن است وارد گود شده و با انجام پرداخت غیرمعارف به هدف برسد و یا از طریق انعقاد قرارداد با کارگزار کار خود را پیش ببرد.

• تحلیل چالش چهارم: اختلال در سودآوری پروژه به دلیل

هزینه‌های مالیاتی

- خط‌داستانی

طبق قوانین مالیاتی کشور هر گونه نقل و انتقال املاک و مستغلات، مشمول مالیات است. چالش اخلاقی صدرالاشاره معمولاً زمانی اتفاق می‌افتد که به هر دلیلی مالیات نقل و انتقال زمین‌ها پرداخت نشده است. به نظر می‌رسد این چالش بیشتر ناظر به بخش‌های نهاد عمومی غیردولتی باشد تا بخش خصوصی، زیرا در نقل و انتقالات بخش خصوصی معمولاً مالیات‌ها به‌طور کامل پرداخت می‌شود. در این چالش، مالیات زمین در اختیار نهاد عمومی غیردولتی هنگام مبادعه‌نامه بین نهاد بالادستی و پایین‌دستی ممکن است پرداخت نشده باشد و شرکت ساختمانی (نهاد پایین‌دستی) با همین وضعیت، پروژه را وارد فرایند ساخت کرده و سپس هنگام پرداخت مالیات مجبور می‌شود مالیات عرصه و اعیان را به‌طور هم‌زمان پرداخت کند. برخی کارشناسان سازمان امور مالیاتی کشور ممکن است در چنین موقعیتی با مطالبه پرداخت‌های غیرمعارف به متقاضی، پیشنهادی مبنی بر اعمال مالیات صرفاً به عرصه را طرح کند از آنجاکه سازنده یا کنشگر (شرکت) نیز از این کاهش مالیاتی به‌شدت منتفع می‌شود ممکن است موافقت نماید. از سوی دیگر شرکت رانمی توان در این خصوص مقصر دانست زیرا نهاد بالادستی باید هنگام مبادعه‌نامه مالیات نقل و انتقال را پرداخت کند ولی با تمسک به قدرت خود این کار را انجام نمی‌دهد و پرداخت مالیات مضاعف بر دوش شرکت قرار می‌گیرد. شرکت نیز به‌منظور حل این مسئله با پرداخت غیرمعارف به کارشناس سازمان امور مالیاتی راهبرد خویش را انتخاب می‌کند. **تصویر ۴** مضامین اصلی مرتبط با این چالش را نشان می‌دهد.

- تحلیل اخلاقی چالش چهارم

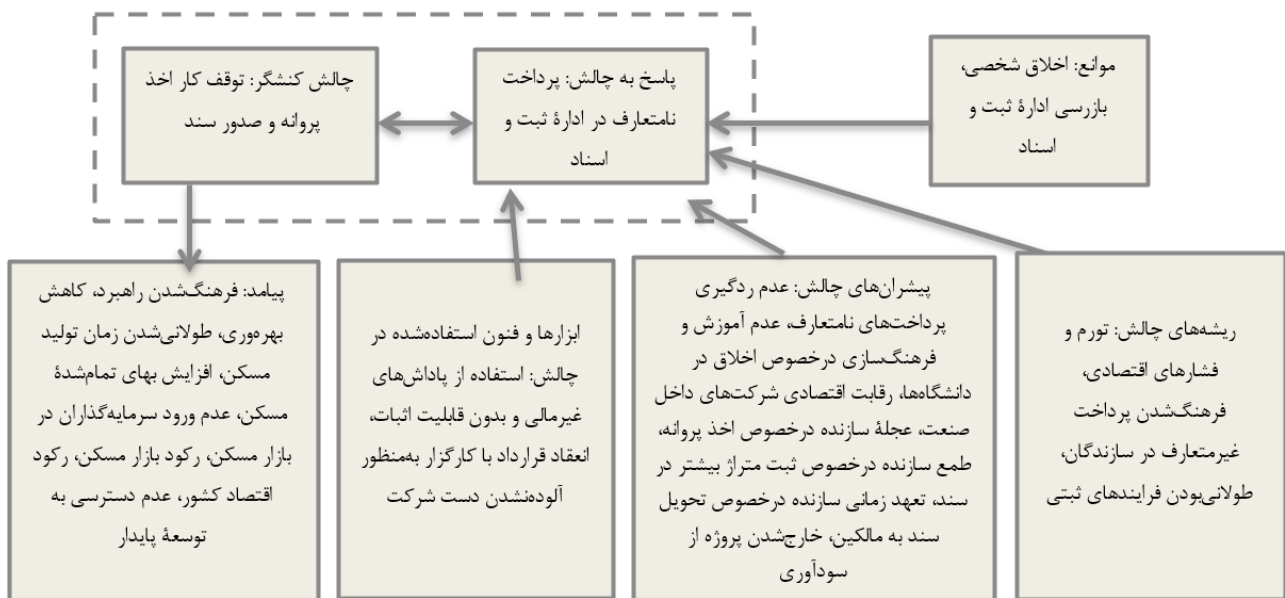
نگرانی‌های اخلاقی در این خصوص می‌تواند رواج رشوه در سازمان امور مالیاتی کشور باشد. ارزش‌های رقیب در این چالش عدم پرداخت رشوه و پرداخت هزینه‌های بیشتر و کاهش سود پروژه است. کنشگر وظیفه‌گرا در این خصوص مالیات واقعی را پرداخت کرده و یا از راه‌های قانونی به دنبال حل مشکل می‌رود لیکن کنشگر نتیجه‌گرا از منظر سود آنی به مسئله می‌نگرند و پرداخت غیرمعارف از طریق کارگزار یا غیر آن را ترجیح می‌دهد.

و ... را ملاحظه می‌کنند، نتیجه‌گرا عمل کرده و حتی اذعان می‌دارند که به این پرداخت‌ها راضی بوده و حتی در مواقعی با توجه به شرایط اقتصادی جامعه و حق الزحمه کم ناظران از منظر فضیلت انصاف به این موضوع می‌نگرند لیکن زمانی که ناظر مطالبات خارج از عرف دارد همگی این توقع را غیرمنصفانه دانسته و به دلیل جبر ایجاد شده، نتیجه‌گرا و در برخی موارد وظیفه‌گرا عمل می‌کنند. وظیفه‌گرایی در این حالت می‌تواند شکایت به شورای انتظامی سازمان نظام مهندسی ساختمان کشور بوده و نتیجه‌گرایی سازش با ناظر است. ارزش‌های رقیب در این موضوع تمایل به عدم آلوده شدن به رشوه یا موارد مشابه و در مقابل قبول کردن اطاله زمان اجرا و به تبع آن قبول کردن ضررهای ناشی از آن است.

• تحلیل چالش سوم: توقف کار اخذ پروانه و صدور سند

- خط‌داستانی

سازندگان در فرایند ساخت پروژه‌های ساختمانی در چند مرحله با سازمان ثبت اسناد و املاک کشور تعامل دارند. اولین مرحله زمانی است که متقاضی به‌منظور اخذ پروانه ساختمانی قصد تشکیل پرونده در شهرداری دارد. در این مرحله، کارشناس شهرداری نسبت به برداشت زمین یا ملک واقع در پروژه اقدام کرده و سند را با وضع موجود مطابقت می‌دهد. در صورت مغایرت این دو سند با یکدیگر اصلاح سند در دستور کار قرار می‌گیرد. با وجود اینکه اصلاح انواع مختلفی دارد که برخی از آن‌ها با تعهد سازنده به شهرداری مبنی بر اصلاح سند تا زمان اخذ پروانه و برخی دیگر با تعهد سازنده مبنی بر اصلاح سند تا زمان اخذ پایان کار به تعویق می‌افتد لیکن مواردی که شامل مغایرت‌های ابعادی قابل توجه و یا اصلاح تحریریه می‌شوند مشمول تعهد نبوده و باید بلافاصله پس از تشکیل پرونده در شهرداری اصلاح سند صورت پذیرد و از آنجاکه فرایند برخی اصلاح سندها در سازمان ثبت اسناد و املاک مشمول مرور زمان شده و به تبع آن فرایند اخذ پروانه را طولانی می‌کند، بستر ایجاد چالش اخلاقی می‌شود. معمولاً تعهد زمانی سازندگان در تحویل نهایی به مالکان و یا خارج شدن پروژه از شاخص‌های سودآوری نیز از علل بروز چالش پرداخت‌های نامتعارف است. مرحله دیگری که سازندگان صنعت ساختمان را با سازمان ثبت اسناد و املاک درگیر می‌کند، فرایند تهیه صورت‌جلسه تفکیکی است که سازنده به‌منظور برداشت مساحت واحدهای ساخته شده به نقشه‌بردار سازمان ثبت اسناد و املاک کشور مراجعه می‌کند و در اینجا نیز چالش اخلاقی پرداخت غیرمعارف امکان دارد. علت اول بروز این چالش تطویل زمان در انجام کار نقشه‌بردار است که وی می‌تواند کار را عمداً به تعویق انداخته و سازنده که معمولاً به دلیل پیش فروش واحدها و تعهد تحویل سند تحت فشار زمانی قرار دارد این‌جا در چالش قرار می‌گیرد و چالش اخلاقی دوم، تغییر در ثبت مساحت واحدهاست که تغییرات چند سانتی متری آن با توجه به قیمت بالای مسکن، موجب برانگیخته شدن طمع در سازندگان بوده و این رویداد غیر اخلاقی بعضاً انجام می‌پذیرد. **تصویر ۳** مطالب صدرالاشاره را نشان می‌دهد.

تصویر ۳. مضامین اصلی چالش توقف کار اخذ پروانه و صدور سند منتج از داده‌های پژوهش براساس مدل گلیسری. مأخذ: نگارندگان.

تصویر ۴. مدل نظری پرداخت نامتعارف در حوزه مالیاتی منتج از داده‌های پژوهش براساس مدل گلیسری. مأخذ: نگارندگان.

• تحلیل چالش پنجم اخلاقی در پیشرفت پروژه در محیط‌های

سه‌عاملی

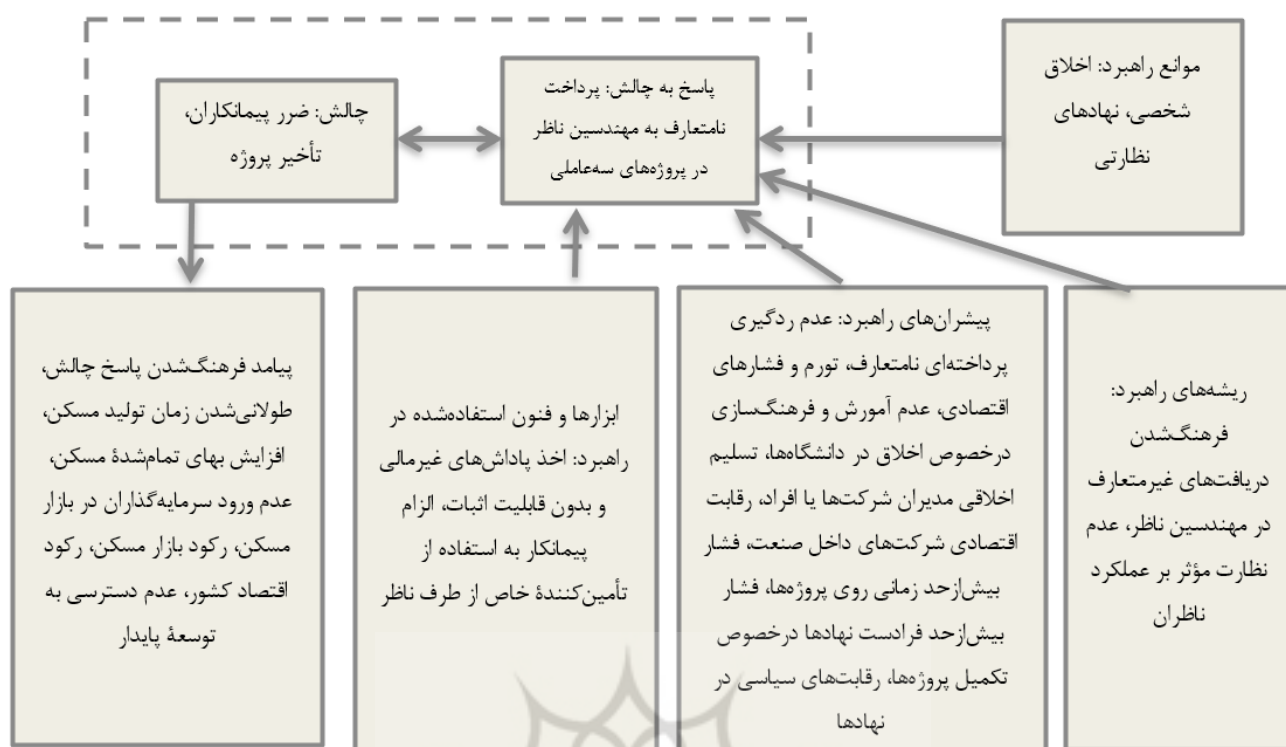
- خط‌داده‌ستانی

براساس داده‌های پژوهش یکی از چالش‌های متواتر در صنعت ساختمان کشور پرداخت‌های غیرمستقیم پیمانکاران به‌نظر کارگاهی در محیط‌های سه‌عاملی است. این نظار می‌تواند نماینده مستقیم خود کارفرما در قالب کارکنان شرکت‌های عامل چهارم، نیروهای مشاور به‌عنوان طراحی و نظارت در فازهای صفر، یک، دو و سه و یا نیروهای ناظر حقوقی سازمان نظام‌مهندسی کشور باشند. در محیط‌های سه‌عاملی معمولاً پای دولت یا نهادهای عمومی غیردولتی در میان است و مقیاس پروژه‌ها بزرگ‌تر است. پروژه‌های بزرگ مسکن‌سازی، بیمارستان‌سازی و ... در این دسته قرار می‌گیرند. این چالش معمولاً زمانی اتفاق می‌افتد که ناظران که صاحب امضا در تأیید کارکردهای پیمانکاران هستند پیمانکار را در دوراهی پرداخت‌های غیرمستقیم

و یا عدم تأیید و تطویل و درنهایت ورود خسارت مالی به پیمانکار قرار می‌دهند و پیمانکاران معمولاً در این موارد تسلیم اخلاقی را برمی‌گزینند. پرداخت‌ها می‌تواند از راه‌هایی که قابلیت ردگیری نداشته و یا الزام به پیمانکار درخصوص استفاده از تأمین‌کننده خاص در حوزه کالا و خدمات ساختمانی باشد. البته در برخی موارد چرخه‌ای غیراخلاقی شکل می‌گیرد که از پیمانکار آغاز می‌شود و پیمانکار تقاضای چشم‌پوشی ناظر از نواقصی در اجرا را دارد و ناظر در مقابل ضمن اخذ هزینه درخصوص مورد جاری نسبت به اخذی در مواردی که امکان دارد اقدام می‌کند. **تصویر ۵** مضامین اصلی مرتبط با این چالش را نشان می‌دهد.

- تحلیل اخلاقی چالش پنجم

نگرانی‌های اخلاقی در این چالش شیوع فساد در محیط‌های سه‌عاملی و نظام فنی اجرایی است. ارزش‌های رقیب در این چالش صرف‌نظر پیمانکار از سود مورد انتظار پروژه و عدم آلوده‌شدن به رشوه و در مقابل

تصویر ۵. پرداخت نامتعارف به مهندسين ناظر در پروژه‌های سه‌عاملی منتج از داده‌های پژوهش براساس مدل گلیسری. مأخذ: نگارندگان.

به اقتصاد بیمار کشور، کالای سرمایه‌ای بودن مسکن، طولانی بودن زمان فرایندهای بروکراتیک، فاصله فاحش درآمدی کارمندان و تورم، نهادینگی و رواج رشوه و عدم کارآمدی مراجع نظارتی اشاره کرد و از مهم‌ترین پیامدهای چالش‌ها می‌توان به عدم دسترسی به توسعه پایدار، رکود صنعت ساختمان و مسکن، افزایش شیوع فرهنگ رشوه‌دهی و رشوه‌گیری و بالا رفتن هزینه‌های تبادل اقتصادی اشاره کرد. **جدول ۴** برخی اقدامات اجرایی در خصوص کاهش چالش‌های اخلاقی در صنعت ساختمان را ارائه می‌دهد.

در این پژوهش به فهم و عملکرد کنشگران صنعت ساختمان از اخلاق خصوصاً از منظر سازنده و نسبت آن‌ها با مکاتب اصلی اخلاقی توجه شده است. همچنین تلاش شد تا تحلیل اخلاقی در خصوص چالش‌ها نیز انجام شود. همچنین بانگه کیفی، چالش‌ها و عوامل تشکیل دهنده و پیامدهای آن‌ها شناسایی شد و تحلیل اخلاقی در خصوص چالش‌ها شامل نگرانی‌های اخلاقی مرتبط با چالش، ارزش‌های رقابتی و تحلیل تصمیم‌گیری‌های اخلاقی براساس مکتب بررسی شد و دلایل عدم مطابقت نظام اخلاقی ذهنی و تصمیمات واقعی آن‌ها مشخص شد که خلا این موارد در پژوهش‌های پیشین مشهود است. با انجام این پژوهش سه مشارکت علمی به شرح ذیل در ادبیات اخلاقی صنعت ساختمان و مدیریت پروژه انجام شده است:

۱- در این پژوهش از منظر سازنده به چالش‌های اخلاقی نگاه شده است که هم موضوع شناسایی چالش‌های اخلاقی و هم از منظر سازنده بودن آن بدیع محسوب می‌شود.

۲- در این پژوهش نهاد عمومی غیردولتی به عنوان یک کنشگر مطرح

مواجهه با ضرر بیشتر در پروژه است. در این مورد براساس داده‌های میدانی، پیمانکاران معمولاً نتیجه‌گرا عمل کرده و تسلیم اخلاقی را برمی‌گزینند

نتیجه‌گیری

پاسخ سؤال اول: بنابر یافته‌های پژوهش در خصوص فهم کنشگران صنعت ساختمان، اولاً در مواردی بین مکتب ذهنی کنشگران و مکتب عملی آن‌ها تفاوت دارد. ثانیاً برخی از آن‌ها براساس میزان فشار اخلاقی و تاب‌آوری‌شان براساس مکتب وظیفه‌گرا عمل کرده و پس از آن به سودگرایی آنی تبدیل می‌شوند. ضمناً سطح دانش اخلاق در صنعت پایین بوده و کنشگران مفاهیم کلی مانند صداقت، تعهد، مسئولیت‌پذیری، احترام، قانونمندی و... را به عنوان اصول اخلاقی تلقی می‌کنند ولی در مقام عمل، بعضاً عمل گرایانه و اقتضائی رفتار کرده و سود خود را مد نظر قرار می‌دهند. **جدول ۳** به عنوان یک نمونه از اطلاعات مرتبط آورده شده است لازم به ذکر است به دلیل رعایت اصل اختصار از آوردن دیگر جداول مرتبط خودداری شده است.

پاسخ سؤال دوم: چالش اخلاقی محوری براساس داده‌های پژوهش، کاهش سود سازنده و تطویل زمان پروژه بوده و راهبرد کنشگر در مواجهه با آن پرداخت نامتعارف سازنده به برخی از کنشگران در سازمان‌های کلیدی است. قضاوت اخلاقی کنشگران در این جا با عملکرد آنان بعضاً متفاوت بوده و اکثر در مقام عمل مکتب نتیجه‌گرا با ترجیح سودآنی را برمی‌گزینند.

پاسخ سؤال سوم: از مهم‌ترین عوامل تشکیل دهنده چالش‌ها می‌توان

جدول ۳. فهم کنشگران صنعت ساختمان (سازمان‌های کلیدی) از اخلاق و نسبت آن با مکاتب عمده اخلاقی. مأخذ: نگارندگان.

سازمان درگیر					
معیار درک اخلاقی	سازنده بخش خصوصی	نهاد عمومی غیردولتی	شهرداری	نظام مهندسی ساختمان کشور	سازمان ثبت اسناد و املاک کشور
نوع فهم کنشگران از اخلاق	وجدانی	مذهبی	مبتنی بر منشور اخلاق	مبتنی بر منشور اخلاقی	وجدانی
مفاهیم تشکیل دهنده اخلاق از نظر مصاحبه‌شوندگان	وجدان کاری، صداقت	حفظ منافع بیت‌المال، عدم عافیت‌طلبی و دلالتی، عدم خودمحموری و تلقی دانای کل داشتن از خود	عدم رشوه‌دادن و رشوه‌گرفتن، عدم دخالت منافع شخصی در انجام کارهای ملی	تعهد، عدم رشوه‌دادن و رشوه‌گرفتن	عدم رشوه‌دادن و رشوه‌گرفتن، عدم دخالت منافع شخصی در انجام کارهای ملی
میزان آشنایی کنشگران با تصمیم‌گیری اخلاقی	پایین	متوسط	متوسط	متوسط	متوسط
میزان اطلاع از کدهای اخلاقی	پایین	متوسط	بالا	متوسط	پایین
مکتب عمده اخلاقی (نتیجه‌گرا/ وظیفه‌گرا/ فضیلت‌گرا)	نتیجه‌گرا/ سودگرای آبی	ذهنی: وظیفه‌گرا عملی: نتیجه‌گرا/ حفظ جایگاه	نتیجه‌گرا/ حفظ جایگاه	نتیجه‌گرا/ حداکثر سود ممکن	نتیجه‌گرا/ حفظ جایگاه

جدول ۴. اقدامات اجرایی درخصوص کاهش چالش‌های اخلاقی سازنده در صنعت ساختمان در سه سطح کشور، صنعت و سازمان‌های نقش‌آفرین. مأخذ: نگارندگان.

ردیف	اقدامات اجرایی در سطح کشور	اقدامات اجرایی در سطح صنعت	اقدامات اجرایی در سطح سازمان‌های کلیدی
۱	نبیل به اقتصاد مولد به جای اقتصاد سودا سالار	حذف رقابت نهاد عمومی با بخش خصوصی	مقارن‌سازی اطلاعات در سازمان‌های کلیدی
۲	خارج کردن مسکن از سوداگری	تغییر ساختار حکمرانی نظام مهندسی از طریق لوایح دولتی و مجلس شورای اسلامی	کاهش و حذف موقعیت‌های تعارض منافع در بخش‌های نظارتی سازمان‌های کلیدی
۳	کاهش فاصله درآمدی طرفین مبادله	تعدیل قدرت قانونی ناظران	بالایش قوانین شهرسازی و حذف قوانین متناقض و تفسیرپذیر
۴	حذف و خنثی‌سازی تحریم‌ها	سیاست‌گذاری‌های شفاف برای نهادهای عمومی	کاهش فرایندهای بروکراتیک
۵	توجه به هنجارهای رانت‌جویی، رابطه سالیاری، واسطه‌گری و کار/ تولیدگریزی و مفتخوارگی در برنامه‌های توسعه کشور	پیاده‌سازی اصل ۴۴ قانون اساسی به معنای واقعی	حذف فردمحوری و امضاءهای طلایی با استفاده از حکمرانی سیستمی فناورانه
۶	تغییر ساختار سنتی رانتی اقتصاد	—	ایجاد زمینه نظارت همگانی از طریق سیستم‌ها
۷	تقویت هنجارهای مذهبی و انسانی در برنامه‌های توسعه	—	تدوین کدهای اخلاقی مختص هر سازمان و توسعه سیستم‌های اخلاقی
۸	توجه به اصل تعادل نهادی در برنامه‌های توسعه	—	آموزش مداوم

در نهایت در این پژوهش به دلیل نگاه بین سازمانی که به تعاملات سازنده و سازمان‌های کلیدی درگیر وجود دارد، چالش‌های اخلاقی کنشگران در درون سازمان‌ها خارج از محدوده پژوهش بوده است. بنابراین چالش‌های اخلاقی درون سازمانی و فردی سازمان‌های کلیدی درگیر در صنعت ساختمان کشور زمینه مهمی برای مطالعات بعدی است. همچنین در این پژوهش از نگاه سازنده به چالش‌ها نگاه شده است که این نگاه می‌تواند از زوایای نگاه سازمان‌های کلیدی همچون شهرداری‌ها، سازمان‌های متصدی انشعاب‌های برق، گاز و آب و ...، سازمان نظام مهندسی ساختمان، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور

در صنعت ساختمان کشور بررسی شد که این موضوع در ادبیات تازگی دارد.

۳- در این پژوهش عملکرد شهرداری‌ها و سازمان نظام مهندسی ساختمان به عنوان سازمان‌های کلیدی درگیر در صنعت ساختمان بررسی شد که این حوزه نیز از جنبه‌های نوآوری این پژوهش محسوب می‌شود.

۴- تحلیل اخلاقی قضاوت و تصمیم اخلاقی کنشگران و همچنین تحلیل اخلاقی چالش‌ها و پاسخ‌های آنان نیز از مواردی است که موجب پوشانده شدن بخشی از شکاف ادبیات در این حوزه شده است.

<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22517634.1395.11.3.13.5>

- جودکی، وحید و اجل لوثیان، رسول. (۱۳۹۵). اخلاق مهندسی در پروژه‌های عمرانی. *اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۱ (۳)، ۲۹-۳۸. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22517634.1395.11.3.13.5>
- کاظمی، علی؛ کنجکاو منفرد، امیررضا؛ محمودی میمند، مرتضی و کنجکاو منفرد، علیرضا. (۱۳۹۳). واکاوی عوامل مؤثر بر اخلاص سازمانی با استفاده از مدل‌یابی معادله ساختاری. *فرایند مدیریت و توسعه*، ۲۷ (۳)، ۴۷-۶۶.
- نظری، حسن‌آقا. (۱۳۹۳). علت و دلیل در علوم اجتماعی. *روش‌شناسی علوم انسانی*، ۲۰ (۸۱)، ۱۵۱-۱۴۲. <https://method.rihu.142-151>
- Ameh, O. J., & Odusami, K. T. (2010). Professionals' ambivalence toward ethics in the Nigerian construction industry. *Journal of Professional Issues in Engineering Education and Practice*, 136(1), 9-16. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)1052-3928\(2010\)136:1\(9\)](https://doi.org/10.1061/(ASCE)1052-3928(2010)136:1(9))
- Azizinejad, B. (2018). Analyzing the relationships between work ethics, productivity and creativity. *Ethics in Science and Technology*, 13(3), 79-84. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.22517634.1397.13.3.11.7>
- Baghi Nasrabadi, A., & Soleimani, M. (2013). The role of organizational culture in the excellence of professional ethics in organizations (a case study of research organizations in Qom province). *Cultural Management*, 7(22), 87-102.
- Bredillet, C. (2014). Ethics in project management: some Aristotelian insights. *International Journal of Managing Projects in Business*, 7(4), 548-565. <http://dx.doi.org/10.1108/IJMPB-08-2013-0041>
- Farastkhah, M. (2016). *Qualitative research method in social sciences with emphasis on "grounded theory" (GTM)*. Aghah Publications.
- Ghamooshi, Z., Ezati, M., & Mohsenimehr, Z. (2020). The role of professional ethics of faculty members in organizational transparency (case study: imam Khomeini university). *Higher Education Letter*, 12(48), 37-64. https://journal.sanjesh.org/article_38178.html?lang=en
- Hermarij, J. (2011). Better practices of project management based on IPMA competences. Van Haren Publishing.
- Iumba, R., & Mwakali, J. A. (2007). *Ethics in construction: examples from Uganda*. In Proceedings of CIB World Building Congress.
- Kang, B. G., Price, A. D., Thorpe, T., & Edum-Fotwe, F. T. (2004). Developing a systems approach for managing ethics in construction project environments. *20th Annual ARCOM Conference*, 1-3.
- Schwab, K. (2019). *WEF_The Global Competitiveness Report*. World Economic Forum.
- Kvalnes, O. (2014). Honesty in projects. *International Journal of Managing Projects in Business*, 7(4), 590-600. <https://doi.org/10.1108/IJMPB-07-2013-0027>
- Liu, J., Zhao, X., & Li, Y. (2017). Exploring the factors inducing contractors' unethical behavior: case of China. *Journal of Professional Issues in Engineering Education and Practice*, 143(3), 04016023. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)EL.1943-5541.0000316](https://doi.org/10.1061/(ASCE)EL.1943-5541.0000316)
- Ljungblom, M., & Lennerfors, T. T. (2018). Virtues and vices in project management ethics: an empirical investigation of project managers and project management students. *Project Management*

و سازمان امور مالیاتی کشور نیز دیده شود. همچنین در این پژوهش نقش نهاد عمومی غیردولتی به‌عنوان یک کنشگر مطرح در صنعت، در شکل‌دهی مناسبات اخلاقی صنعت ساختمان به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر مطرح شده است لیکن ویژگی‌ها و ابعاد این موضوع نیز می‌تواند زمینه‌ی مهمی برای پژوهش‌های بعدی باشد. قوانین متناقض و تفسیرپذیر و قوانینی که سازمان‌ها به‌منظور افزایش درآمد خودشان تصویب می‌کنند و عوامل و پیامدهای این قوانین نیز می‌تواند یکی از موضوعات مهم پژوهشی باشد. حکمرانی سازمان نظام‌مهندسی ساختمان نیز به‌گواه داده‌های پژوهش، یکی از موارد جالب پژوهشی است. به‌طور کلی سازمان نظام‌مهندسی ساختمان کشور یکی از موضوعات مغفول پژوهشی است و حکمرانی شهرداری‌ها و نهادهای عمومی غیردولتی از منظر اخلاقی نیز موضوع مناسبی برای مطالعه است. چالش‌های اخلاقی سازنده در محاکم قضایی نیز به‌طور کلی خارج از محدوده این پژوهش بوده که می‌تواند مشابه همین پژوهش در خصوص آن انجام شود.

اعلام عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منفعی برای ایشان وجود نداشته است و این پژوهش از منظر چالش‌های اخلاقی به صنعت ساختمان پرداخته و یافته‌های آن به معنای نادیده‌گرفتن نیروهای خدوم و اخلاق‌مدار در سازمان‌های کلیدی چون شهرداری‌ها، نهادهای عمومی غیردولتی، سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، سازمان امور مالیاتی کشور و سازمان نظام‌مهندسی ساختمان کشور و دیگر نهادهای نقش‌آفرین نیست.

پی‌نوشت‌ها

Challenge. ۱

استفاده از کلمه چالش در این پژوهش به‌دلیل عدم پیش‌بینی راهبرد کنشگر است. به این معنی که کنشگر ممکن است راهبردهای مختلفی را در پاسخ به چالش انتخاب کند لیکن تحقق چالش قطعی است.

۲. سازمان‌های کلیدی درگیر در صنعت ساختمان در این پژوهش از طریق تحلیل داده‌ها شناسایی و براساس اصل پارتو به سازمان‌های سازنده (اعم از حقیقی یا حقوقی و اعم از خصوصی یا نهاد عمومی غیردولتی)، شهرداری، نظام‌مهندسی ساختمان کشور و یادستگاه نظارت، سازمان ثبت اسناد و املاک و سازمان امور مالیاتی محدود شده است.

Institutionalist. ۳

Grounded theory. ۴

۵. نهاد عمومی غیردولتی: منظور از این واژه در این پژوهش برخی نهادهای عمومی غیردولتی موضوع تبصره ماده ۵ قانون محاسبات عمومی کشور مصوب ۱۳۶۶ است که کنشگر صنعت ساختمان هستند.

Paradigm. ۶

۷. اکل میته یکی از موضوعات احکام دین اسلام بوده و در فرهنگ کشور مامعنایی نمادین در خصوص جواز تخطی از اصول هنگام ضرورت دارد.

فهرست منابع

- پژوم، محمود. (۱۴۰۰). مصاحبه با رئیس هیئت مدیره انجمن صنفی انبوه‌سازان خراسان رضوی. ایسنا. <https://shorturl.at/gztpD>
- جعفری، طوفان؛ حسنقلی‌پور، طهمورث و علایی، حسین. (۱۳۹۵). رهبری اخلاقی در محیط‌های پروژه‌محور. *اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۱ (۳)، ۱۱۶-۱۲۴.

Journal, 49(3), 5-16. <https://doi.org/10.1177/8756972818770586>

- Lohne, J., Shirkavand, I., Firing, M., Schneider, K., & Lædre, O. (2015). Ethics in commissioning in construction. *Procedia Economics and Finance*, 21, 256-263. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00175-6](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00175-6)
- Loo, R. (2002). Tackling ethical dilemmas in project management using vignettes. *International Journal of Project Management*, 20(7), 489-495. [https://doi.org/10.1016/S0263-7863\(01\)00056-4](https://doi.org/10.1016/S0263-7863(01)00056-4)
- Man-Fong Ho, C. (2011). Ethics management for the construction industry: A review of ethical decision-making literature. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 18(5), 516-537. <https://doi.org/10.1108/09699981111165194>
- Man-Fong Ho, C., & Oladinrin, O. T. (2019). A paradigm shift in the implementation of ethics codes in construction organizations in Hong Kong: Towards an ethical behaviour. *Science and Engineering Ethics*, 25, 559-581. <https://doi.org/10.1007/s11948-018-0026-4>
- Oladinrin, O. T., & Man-Fong Ho, C. (2016). Embeddedness of codes of ethics in construction organizations. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 23(1), 75-91. <https://doi.org/10.1108/ECAM-05-2014-0063>
- Oladinrin, O. T., Arif, M., Rana, M. Q., & Gyoh, L. (2023). Interrelations between construction ethics and innovation: A bibliometric analysis using VOSviewer. *Construction Innovation*, 23(3), 505-523. <https://doi.org/10.1108/CI-07-2021-0130>
- Radaiee, A., Sobhiyah, M. H., Nazari Tavakkoli, S., Farasatkah, M., & Danesh Jafari, D. (2020). Meta-organizational factors affecting the ethical practices and decision-making of engineering consulting firms. *Bagh-e Nazar*, 16(80), 41-50. <https://doi.org/10.22034/bagh.2020.168644.3965>
- Ranahansala, H. G. S. M., & Kathriarachchi, T. C. (2017). Impact of professional ethics to quality of construction industry in Sri Lanka. *Proceedings of Institute of Quantity Surveyors Sri Lanka annual technical sessions 2024*.
- Rahman, S. A., Hussin, N., Kamal, J. I. A., Noh, N. M., Abdullah, S. N. M., & Amin, Z. M. (2020). The challenges in implementation of ethics in organization. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(11), 1187-1194. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v10-i11/8195>
- Sami, F. A. Z., & Rahim, A. A. (2015). Ethics and values in project management stages in construction industry. *Journal of Architecture, Planning and Construction Management*, 5(2). <https://doi.org/10.31436/japcm.v5i2.571>
- Sands, K., & Pearce, A. (2014). Toward a framework for construction ethics education: A meta-framework of construction ethics education topics. In *Construction Research Congress, Construction in a Global Network*. <https://doi.org/10.1061/9780784413517.039>
- Sandu, A., & Caras, A. (2014). Some considerations on the construction of ethics policies. shared ethics and communicative action. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 149, 846-854. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.08.325>
- Shabani Azadboni, M., & Safari, M. (2020). The relationship between professional ethics and conflict management in high school principals in the west of Mazandaran province. *Management and Educational Perspective*, 2(2), 59-76. <https://doi.org/10.22034/jmep.2020.242850.1028>
- Suen, H., Cheung, S. O., & Mondejar, R. (2007). Managing ethical behaviour in construction organizations in Asia: How do the teachings of Confucianism, Taoism and Buddhism and Globalization influence ethics management?. *International Journal of Project Management*, 25(3), 257-265. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2006.08.001>
- Tow, D., & Loosemore, M. (2009). Corporate ethics in the construction and engineering industry. *Journal of Legal Affairs and Dispute Resolution in Engineering and Construction*, 1(3), 122-129. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)LA.1943-4170.0000012](https://doi.org/10.1061/(ASCE)LA.1943-4170.0000012)
- Zulu, S., & Muleya, F. (2019). A student perspective of ethics in the Zambian construction industry. *Journal of Engineering, Design and Technology*, 17(2), 266-282. <https://doi.org/10.1108/JEDT-04-2018-0074>

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Bagh-e Nazar Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله:
فرهمند آزاد، محمد؛ صبحیه، محمدحسین؛ اربابی، هانی و نظری توکلی، سعید. (۱۴۰۴). بررسی چالش‌های اخلاقی سازنده در تعامل با سازمان‌های کلیدی نقش‌آفرین در صنعت ساختمان (مطالعه موردی: سازمان‌های بخش عمومی غیردولتی و خصوصی). *باغ نظر*، ۳۲(۱۹)، ۳۲-۳۲.

DOI: 10.22034/BAGH.2025.452325.5666
URL: https://www.bagh-sj.com/article_220278.html

